

THE FOREIGN LANGUAGE TEACHER – A KEY FACTOR
IN INTERCULTURAL MEDIATION

PROFESORUL DE LIMBI STRĂINE – UN FACTOR-CHEIE ÎN MEDIEREA
INTERCULTURALĂ

Ana-Maria ANDRIOAIE, PhD student
„Ion Creangă” State Pedagogical University of Chişinău
ORCID ID: 0009-0006-4844-1392

CZU: 378.147:811

DOI: 10.46727/c.27-28-09-2024.p8-12

Abstract. *The article presents the role of the foreign language teacher in linguistic mediation and intercultural mediation. In the globalized society of the 21st century, the native speaker of a foreign language can no longer constitute a standard in foreign language teaching. In a context where both the teachers and the students use a language that is not their mother tongue, the foreign language teacher ensures linguistic mediation by adapting the language to the mother tongue which is common in the teaching-learning-evaluation process. The article presents the strategies that can be used to put this desire into practice.*

As far as intercultural mediation is concerned, the foreign language teacher has the role of presenting the culture specific to the foreign language he teaches, of facilitating its understanding by the students, but also of creating bridges between the two cultures by highlighting the common points. In this process, it is important not to cancel out the inherent differences between the two worlds, but to understand and capitalize on them.

Keywords: *culture, interculturality, teacher, competence, mediation, linguistics*

Formarea competenței interculturale în contextul utilizării tehnologiilor informaționale este strâns legată de fenomenul globalizării și de implementarea societății cunoașterii. Competența interculturală este definită ca „un ansamblu de cunoștințe și deprinderi în măsură să-i permită individului relaționarea, comunicarea și integrarea cu succes în diferite tipuri de comunități.” [3, p.74] Astfel, interculturalitatea este considerată drept „un instrument semnificativ de apropiere a educației de viața de zi cu zi, de problemele semnificative ale lumii reale.” [ibid.]

Formarea competenței interculturale are la bază dezvoltarea unor competențe adiacente. Cadrul European Comun de Referință pentru Limbi (Common European Framework of Reference for Languages: Learning, Teaching Assessment) definește competența plurilingvistică și pluriculturală drept „capacitatea de a folosi limbile în scopuri de comunicare și de a lua parte la interacțiunea interculturală, în cadrul căreia o persoană, privită ca agent social, are competențe variabile în mai multe limbi și experiență din mai multe culturi.” [10, p. 168] Competența plurilingvistică și pluriculturală este o competență complexă, care înglobează întreaga gamă de limbi străine cunoscute chiar și parțial de către indivizi. Astfel, competența de comunicare se construiește din toate cunoștințele și experiențele lingvistice pe care le deține individul, acestea fiind într-o relație de interacțiune și interinfluențare continuă.

În plus, competența plurilingvistică și pluriculturală aduce în prim-plan calitatea de agent social a individului, care stabilește relații cu grupuri sociale diverse. Conform Cadrului European de Referință pentru Limbi, pe parcursul studierii limbilor străine, formabilii trebuie să achiziționeze un set de cunoștințe, abilități și atitudini (la toate nivelurile educației) care să le permită să facă față provocărilor comunicării în contexte diferite de viață și să depășească granițe lingvistice și culturale. În cadrul orelor de limbi străine, accentul cade pe formarea personalității și a identității elevilor în

contextul experienței cu alteritatea prin intermediul limbii și al culturii. Limba este parte integrantă a culturii, oferind în același timp accesul elevului la manifestările culturale specifice spațiului sociocultural. Bogatul patrimoniu lingvistic și cultural european este o resursă valoroasă, iar dezvoltarea plurilingvisticii și pluriculturalității favorizează dezvoltarea competenței interculturale.

Primul pas constă în dezvoltarea conștientizării interculturale, înțelegând drept conștientizarea relației dintre lumea de origine și lumea specifică culturii străine, care favorizează reducerea diferențelor în ceea ce privește „valori, convingeri, convenții referitoare la politețe, așteptări sociale, în funcție de care interlocutorii interpretează interacțiunea”. [10, p. 51] Conștientizarea interculturală constă în cunoașterea, conștientizarea și înțelegerea relațiilor dintre „lumea de origine” și „lumea comunității țintă”, înțelegerea diversității regionale și sociale specifice celor două lumi, precum și în percepția reciprocă a celor două culturi, concretizată de cele mai multe ori în stereotipuri naționale. Conștientizarea interculturală este favorizată de toate limbile și culturile pe care le cunosc elevii, inclusiv parțial. [10, p. 103]

Multilingvistismul constă în diversificarea registrului lingvistic la care expus elevul pe parcursul școlarizării sale, încurajarea elevului spre studierea unei multitudini de limbi străine sau în reducerea rolului primordial al limbii engleze în comunicare la nivel internațională. În acest context, orele de limbi străine au un rol diferit.

Abordarea plurilingvistică valorizează întreaga experiență lingvistică și culturală a elevilor. Limbile străine și culturile cu care este familiarizat elevul interacționează și se interrelaționează, ducând la dezvoltarea unei competențe comunicative unice, specifice fiecărui individ. Această competență, care înglobează întregul bagaj lingvistic și cultural al elevilor, va permite elevilor să comunice cu o gamă largă de interlocutori în societatea globalizată a secolului al XXI-lea.

Dinamismul cunoașterii, al științei, al tehnologiei și al culturii specific societății globalizate modifică misiunea profesorului de limbi străine. În cadrul orelor de limbi străine, accentul nu mai cade pe învățarea și „stăpânirea” a una sau două, sau chiar trei limbi, fiecare luată izolat, pornind de la „vorbitoarea nativă ideală” ca model suprem. În schimb, elevii trebuie să își dezvolte un repertoriu lingvistic, în care toate abilitățile lingvistice își au locul și care conduc la dezvoltarea competenței plurilingvistice [10, p. 4-5].

Orice act de comunicare implică întreaga ființă umană. „În abordarea interculturală, este un obiectiv central al educației lingvistice să promoveze dezvoltarea favorabilă a întregii personalități și a simțului identității elevului ca răspuns la experiența îmbogățitoare a contactului cu alteritatea lingvistică și culturală” [10, p.1].

Același Cadru Comun de Referință pentru Limbi face distincția între competențele generale ale indivizilor care studiază limbi străine și competențele de comunicare lingvistică [10, p. 11-13].

Competențele generale sunt:

- cunoștințe despre limbi străine (empirice sau obținute în educația formală), inclusiv stereotipuri și reprezentări ale altor culturi;
- abilități referitoare la diverse componente lingvistice, precum gramatica sau pronunția;
- competența existențială, care constă din atitudinile personale, perspectiva asupra alterității și disponibilitatea de a se implica în interacțiuni sociale;
- capacitatea de învățare: disponibilitatea de a descoperi alteritatea.

Competențele de comunicare lingvistică sunt:

- competențe lingvistice referitoare la lexic, sintaxă, fonologie etc.:
- competențe sociolingvistice referitoare la dimensiunea socială a limbajului, precum: convențiile sociale din cadrul comunicării interculturale, a căror influență este adesea trecută cu vederea de către interlocutori;
- competențe pragmatice referitoare la coeziune, coerență, tipuri și forme ale textului/discursului, ironie, parodie etc.:

Competența de comunicare lingvistică se concretizează în activități de mediere, care „fac posibilă comunicarea între persoane care, din motive diverse, nu sunt capabile să comunice între ele

în mod direct” [10, p. 14]. Astfel de competențe de mediere constau în traduceri, retroversiuni, interpretare, parafrizare sau sumarizare și pot contribui inclusiv la consolidarea măiestriei în limba maternă.

Dezvoltarea competenței interculturale în rândul elevilor de liceu poate fi influențată de diverși factori cognitivi, afectivi și lingvistici specifici fiecărui elev în parte. Factorii cognitivi relevanți din această perspectivă fac referire la cunoștințele socioculturale despre norme, convenții și reguli sociale, referințele la identitatea națională sau culturală sau diferențele dintre cultura elevului și cultura străină. Factorii afectivi fac referire la „interesul și deschiderea către alteritate a elevului; disponibilitatea de a-și relativiza propriul punct de vedere cultural și sistemul de valori; disponibilitatea de a-și asuma rolul de intermediar cultural între propria cultură și cea străină și de a rezolva neînțelegerile și conflictele interculturale” [10, p. 161]. Factorii lingvistici fac referire la stadiul actual de dezvoltare a competențelor lingvistice a elevilor, printre care: fluența, flexibilitatea, coerența sau precizia.

Medierea culturală este un alt concept fundamental cu deosebită relevanță în formarea competenței interculturale în instituțiile de educație. Conform Constantin Cucos [4, p. 136], funcția de mediator intercultural poate fi îndeplinită de către cadrele didactice de orice specialitate, îndeosebi de către consilierul psihopedagog și profesorul cu o anumită experiență internațională și competență interculturală.

Constantin Cucos reliefează rolul profesorilor de limbi moderne în întâlnirea și comunicarea interculturală datorită funcției de mediator lingvistic. Sarcina mediatorului lingvistic este de a crea o punte de legătură între culturi, apelând la experiențe metode care depășesc perimetrul strict al limbii. „Un mediator lingvistic nu este un simplu traducător sau o mașină de tradus, ci o ființă ce pune în contact două experiențe de viață, două sisteme de valori, purtate, desigur, de limbă.” [4, p. 134] În completarea acestei concepții, „multilingvismul (competența de comunicare în multiple limbi străine) și traducerea (transmiterea aceleiași idei în limbi diferite) sunt, prin urmare, cerințe obligatorii pentru dialogul intercultural și indicatori ai competenței interculturale” [6, p. 14]

Formarea competenței interculturale se bazează pe medierea interculturală, care vizează „promovarea relațiilor interculturale armonice, a dialogului intercultural autentic, a comunicării interculturale eficiente și realizarea managementului conflictelor interculturale.” [1, p. 79]

Competența interculturală reprezintă „abilitatea complexă a unei persoane de a comunica adecvat și de a acționa eficient în raport cu o persoană marcată de o cultură străină”. [5, p. 47]. Elementele lingvistice și cele culturale realizează un tot unitar, care nu poate fi separat. Limba este un organism viu, care evoluează în mod continuu, și care nu poate rămâne indiferent la evoluțiile din mediul social și cultural. „Or, studierea în vid a unei limbi, fără cunoașterea mediului de existență a limbii, fără detalii sociale, istorice, culturale, deși teoretic posibilă, nu are sens practic: fără cunoașterea mediului de existență a limbii, fără înțelegerea celor care o vorbesc nu se poate produce integrarea autentică în universul de comunicare corespunzător.” [8, p. 67]

Se remarcă o diferență notabilă între evaluarea competenței lingvistice și evaluarea competenței interculturale. Aceasta din urmă implică o dimensiune etică, o judecată morală a ceea ce este acceptabil sau dezirabil. „Competența interculturală necesită o schimbare a perspectivei asupra sinelui și asupra celorlalți, asupra lumii pe care o întâlnim prin socializare și asupra lumii pe care o întâlnim prin învățarea limbilor străine.” [7 p. 13] Conform cercetătorilor, această schimbare de paradigmă poate fi o provocare față de identitatea lingvistică personală a fiecărui individ, deoarece schimbarea are loc atât la nivel cognitiv, cât și afectiv. Cu toate acestea, predarea limbilor străine nu trebuie să se rezume doar la cunoștințe și abilități lingvistice, ci să încurajeze interacțiunea, înțelegerea și respectul reciproc, ca bază a competenței interculturale.

Aceeași cercetători accentuează importanța elementelor de comunicare paraverbală și nonverbală, alături de comunicarea verbală. În mod surprinzător, „competența verbală în limba străină ar putea reduce, de fapt, competența interculturală.” [7, p. 135] În viziunea acestora, în cultura japoneză, spre exemplu, străinului care nu are competențe lingvistice nu i se poate imputa nimic, pe când străinul care este vehement și zgomotos poate genera o situație stânjenitoare. În accepțiunea lui Bennett, persoanele sensibile din punct de vedere intercultural remarcă diferențe

subtile care se manifestă la nivel profund, precum comportamentul nonverbal sau în stilurile de comunicare. [2, p. 10]

Orice act de comunicare implică întreaga ființă umană. „În abordarea interculturală, este un obiectiv central al educației lingvistice să promoveze dezvoltarea favorabilă a întregii personalități și a simțului identității elevului ca răspuns la experiența îmbogățitoare a contactului cu alteritatea lingvistică și culturală.” [10, p.1]

Rolul cheie al profesorului de limbi străine în medierea interculturală poate fi exemplificat printr-o piesă de teatru forum, care a fost creată de către elevi și cadrul didactic cu scopul de a dezvolta atitudinea de toleranță în rândul elevilor participanți. Piesa de teatru a ilustrat discriminarea pe motive etnice a unei eleve și a urmărit eliminarea comportamentelor discriminatorii în rândul elevilor participanți. În scenariul co-creat de către elevi și cadrul didactic, personajul principal (opresatul) este o adolescentă, elevă nevoită să se mute în Bacău din cauza cutremurelor care s-au produs la granița dintre Turcia și Siria în data de 6 februarie 2023. În orașul cel nou, adolescența merge la o școală unde nu este acceptată din cauza faptului că este de o altă cultură și religie decât cea a majorității, iar asta o evidențiază și prin felul în care se îmbracă.

Piesa a avut trei scene: scena 1: ziua de naștere a unei colege de clasă; scena 2: la ora de religie și scena 3: la ora de educație fizică, eleva fiind discriminată în toate cele trei contexte socio-culturale. După ce actorii au jucat cele trei scene, spect-actorii au realizat intervenții iar, la final, actorii și spect-actorii au reușit să elimine comportamentele discriminatorii.

Teatrul ziar [9], ca metodă de învățare activ-participativă și experiențială, relevantă pentru formarea competenței interculturale, are scopul de a crește implicarea și interesul față de anumite subiecte sau tematici expuse prin intermediul unei reprezentări artistice. Ca și în teatrul forum, această reprezentare poate exemplifica situații de opresiune observate în viața de zi cu zi, cu protagoniști aparținând unor grupuri opresate. Spre deosebire de teatrul forum, teatrul ziar abordează tematica sau subiectul de interes exact așa cum a fost prezentat în mass-media, ziare, rapoarte, reviste, statistici, reportaje sau alte surse media de informare. Datele oferite de mass-media sunt analizate și procesate printr-o perspectivă alternativă, prin prisma unei piese de teatru, cu scopul a invita audiența la reflecție critică. Reprezentarea scenică a piesei de teatru este urmată de evaluarea impactului acesteia, sub forma unei discuții cu publicul mediate de un joker.

Ca metodă de învățare activ-participativă relevantă pentru formarea competenței interculturale, teatrul ziar este o manieră creativă și complexă de interpretare a unor evenimente concrete din viața reală. Scenariul abordat și tehnica artistică selectată (sau combinațiile între tehnici) au capacitatea de a crea trăiri intense în rândul elevilor-spectatori. Discuțiile ulterioare cu publicul, mediate de un joker, vizează decentrarea axiologică a spectatorilor, relativizarea propriilor concepții și eliminarea prejudecăților. Respectul față de diversitate și echitatea, ca dimensiuni ale educației interculturale, pot fi formate prin tehnicile specifice acestei forme de teatru.

Medierea lingvistică este esențială pentru formarea competenței interculturale. Piesa de teatru ziar cu titlul “Intercultural misunderstandings” a fost creată și interpretată de către o clasă de elevi în timpul orei de curs de limba engleză. Piesa de teatru ziar a evidențiat rolul elementelor lingvistice specifice limbii engleze în cadrul comunicării interculturale. Piesa a avut trei scene, care au reliefat conflicte din viața reală cauzate de diferențele culturale dintre interlocutori. Prima scenă a ilustrat rolul contextului socio-cultural în comunicarea interculturală, materializat în valorizarea diferită a relațiilor de autoritate în cultura chineză și cultura americană. Scena a doua a exemplificat componenta pragmatică a competenței de comunicare interculturală, aducând în prim plan aceeași expresie (“It’s fine”), care este utilizată în sens denotativ în cultura olandeză, dar are sensul opus în cultura britanică. Scena a treia a ilustrat componenta sociolingvistică a comunicării interculturale, dramatizând limitele acceptabile ale ironiei în cultura australiană și cultura thailandeză.

Prin intermediul teatrului ziar s-a promovat disponibilitatea pentru acceptarea diferențelor și pentru manifestarea toleranței prin abordarea critică a diferențelor și a stereotipurilor culturale și s-a format competența specifică privind participarea la conversații folosind un limbaj adecvat la context și respectând convențiile folosite în conversație și normele sociale și culturale.

În concluzie, teatrul poate contribui la formarea competenței interculturale în rândul elevilor de liceu deoarece este o metodă de învățare activ-participativă și experiențială. Teatrul forum și teatrul ziar sunt deosebit de relevante deoarece ilustrează conceptele specifice pedagogiei constructiviste și abordează direcțiile în proiectarea, actualizarea și evaluarea curriculumului național din perspectivă pragmatică.

Se poate recomanda ca activitățile didactice care au drept obiectiv formarea competenței interculturale prin exersarea medierii interculturale să implice o perspectivă pedagogică complexă, caracterizată prin: o abordare transversală, care implică toate ariile curriculare, dar și longitudinală, care se aplică în toate disciplinele de studiu. Activitățile didactice care au drept obiectiv formarea competenței interculturale trebuie să valorizeze complementaritatea dintre cele trei forme ale educației: formală, nonformală și informală și să traverseze întregul mediu educațional în totalitatea componentelor sale.

Bibliografie:

1. Bocoș, M, Răduț-Taciu R, Stan C., Chiș O., Andronache D.: *Dicționar praxiologic de pedagogie*. Pitești, Editura Paralela 45, 2015, Vol. 4: M-O, 570 p., ISBN 978-973-47-2212-9
2. Bennett, M. J. Becoming interculturally competent. În J.S. Wurzel (Ed.) *Toward multiculturalism: A reader in multicultural education*. Newton, MA: Intercultural Resource Corporation, 2004, 13 p., Disponibil: https://www.idrinstitute.org/wp-content/uploads/2018/02/becoming_ic_competent.pdf
3. Ciolan, L. *Învățarea integrată: fundamente pentru un curriculum transdisciplinar*. Iași: Polirom, 2008, 277 p. ISBN 978-973-46-1034-1
4. Cucuș, C. *Educația. Dimensiuni culturale și interculturale*. Iași: Polirom, 2000. 288 p. ISBN 973-683-445-X
5. Goraș-Postică, V. (coord) *Competența interculturală: Instrumente de evaluare – Ghid metodologic pentru cadrele didactice preuniversitare*. Chișinău: Centrul Educațional Pro Didactica, 2016. 52 p.
6. *Intercultural competences: conceptual and operational framework* [online]. ©2010: Paris, UNESCO Publishing, © 2013, 46 p, Document code BSP.2013/WS/9, Disponibil: <https://unesdoc.unesco.org/ark:/48223/pf0000219768>
7. Neuner, G., Parmenter, L., Starkey, H., Zarate, G. *Intercultural competence*. Strasbourg: Council of Europe, 2003. 147 p.
8. Suff, E. Competența interculturală la orele de limba străină, În: *Competența interculturală – auxiliar didactic*, Chisinau: Colecția Biblioteca Pro Didactica, seria Auxilia, 2015. 172 p.
9. Tudorache, A. *Manual de Teatru Ziar*, ©2021, Disponibil: https://artfusion.ro/wp-content/uploads/2021/10/Newspaper-Theatre_Romanian.pdf
10. Common European Framework of Reference for Languages: Learning, Teaching, Assessment, Language Policy Unit, Strasbourg, 2001, disponibil: <https://www.coe.int/en/web/common-european-framework-reference-languages>,